

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ ТА СУСПІЛЬНИХ ЯВИЩ

УДК 911.3

Мельник Л.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Батиченко С.П.

Національний університет харчових технологій

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Розкрито теоретичні питання лікувально-оздоровчого туризму. Проаналізовано стан та розвиток санаторно-курортної бази, яка є основою лікувально-оздоровчого туризму. Висвітлено питання попиту серед населення на послуги лікувально-оздоровчого туризму. Досліджено питання центрів лікувально-оздоровчого туризму в Україні та в країнах Європи. Проаналізовано динаміку чисельності санаторно-курортних закладів в регіонах України за період з 2011-2017 рр.

Ключові слова: туризм, лікувально-оздоровчий туризм, санаторно-курортні заклади, регіони України, wellness, spa-курорти

Вступ. В наш час лікувально-оздоровчого туризму є пріоритетним державним завданням, що стосується життєдіяльності людини і спрямоване на відновлення і розвиток її фізичного та духовного здоров'я. В світі лікувально-оздоровчий туризм відноситься до най динамічніших видів туризму. Так, за прогнозом Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO), до 2022 року туризм та сфера охорони здоров'я стануть одними з найбільш

© Л. В. Мельник, С. П. Батиченко

пріоритетних напрямків розвитку національних економік.

Постановка проблеми. Актуальність піднятої теми полягає в тому, що в наш час люди все більше піклуються про стан свого здоров'я та все частіше віддають перевагу лікувально-оздоровчим турам з метою лікування, SPA-оздоровлення, профілактики захворювань, післяопераційної реабілітації та інше. Сьогодні на розвиток лікувально-оздоровчого туризму робиться серйозна ставка, як на перспективну галузь бізнесу, зростання добробуту і зміцнення здоров'я громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблеми розвитку і функціонування курортно-рекреаційної сфери та лікувально-оздоровчого туризму зокрема, зробили вітчизняні та зарубіжні дослідники Бабкін О.В. [2], Бейдик О.О. [3], Вітетнев О.М. [4], Заваріка Г.М. [5], Корнус А.А., Корнус О.Г. [8], Кусков А.С. [4], Новікова В.І. [9], Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. [10], Стафійчук В.І. [11] та інші. Питання розвитку регіонального ринку медичних послуг відображені в працях Герасимчук З., Мартусенко І., Шевчук І., Шевчук Л. та ін.

Мета (завдання): аналіз показників діяльності закладів лікувально-оздоровчого туризму

Виклад основного матеріалу. Лікувально-оздоровчий туризм являє собою вид туризму направлений на відновлення здоров'я чи профілактику (попередження) захворювань. Серед науковців існує безліч визначень даного поняття. А. Бабкін під лікувально-оздоровчим туризмом розуміє вид туризму, який передбачає переміщення резидентів і нерезидентів в межах державних кордонів і за межі державних кордонів на термін не менше 20 годин і не більше 6 місяців в оздоровчих цілях, цілях профілактики та лікування різних захворювань організму людини [2]. За М.Рутинським лікувальний туризм можна умовно віднести до спеціальних видів туризму, а саме – туризму з лікувальною метою. В цьому випадку під дане визначення потрапляють не тільки поїздки на курорт, але і будь-які інші поїздки з метою лікування, наприклад, для операції в закордонній клініці (виїзний туризм) [10].

Останнім часом популярності набуває термін «wellness», який можна визначити як дотримання здорового способу життя, спрямованого на гармонічний розвиток особистості. Wellness-центри і Wellness-готелі стають місцем відпочинку і водночас місцем соціального спілкування. Тут надається цілий спектр послуг,

спрямованих на релаксацію, збереження і відновлення здоров'я, організацію правильного харчування і т. д.

Отже, лікувально-оздоровчий туризм – спеціалізований вид туризму, спрямований на відновлення здоров'я чи профілактику (попередження) захворювань, метою якого є лікування, оздоровлення, рекреація і відпочинок. Метою лікувально-оздоровчого туризму є комплексне та раціональне використання природних лікувальних ресурсів в лікувально-профілактичних цілях. Відповідно до вищесказаного, лікувально-оздоровчий туризм поділяється на лікувальний, метою якого є власне лікування, терапія, реабілітація після захворювань, і профілактичний (веллнес-туризм), спрямований на підтримку організму в здоровому стані і збереження балансу між фізичним і психологічним здоров'ям людини. Веллнес туризм, у свою чергу, може бути активним (спорт і фітнес) та пасивним (програми краси) [12, с. 181].

У кожній країні лікувально-оздоровчий туризм розвивався в залежності від специфіки наявних там природних лікувальних ресурсів. Прийнято виділяти кліматичні, грязьові і бальнеологічні (balneum – купання) курортні ресурси, причому курорти можуть мати у своєму розпорядженні один або відразу декілька природних лікувальних ресурсів. Залежно від лікувальних властивостей природних ресурсів курорти можуть спеціалізуватися за певним профілем (опорно-руховий, кардіологічний і т. д.) [14].

Найбільшого поширення і популярності набули курорти, що пропонують кілька лікувально-оздоровчих факторів, особливо SPA-курорти або SPA-готелі. Останні можуть перебувати не тільки в курортних зонах, а й у великих мегаполісах, і також надавати послуги з оздоровлення та релаксації. Незмінним попитом на морських курортах користуються готелі з центрами таласотерапії.

Останнім часом лікувально-оздоровчий туризм змінюється аудиторія споживачів. В усьому світі стало модним ведення здорового способу життя. Особливо це стосується людей середнього віку, які хочуть підтримувати гарну фізичну форму, цікавляться популярними та новітніми процедурами та бажають відпочивати в «екологічно дружніх» природних місцевостях [13]. Внаслідок чого традиційні санаторні курорти почали перетворюватися на поліфункціональні оздоровчі центри. Слід зазначити, що упродовж останніх років «spa&wellness» туризм приваблює все більше людей з боку молодшої аудиторії (віком до 30 років). У 2008 р. частка цього

сегменту склала близько 15% відвідувачів курортів, а у 2016 р. – вже 24%. Переважна більшість в цій групі належить жінкам (до 74%) [1].

Розвиток лікувально-оздоровчого туризму залежить від стану та розвитку санаторно-курортної бази [8], в межах якої у 2017 році в Україні функціонувало 1641 заклад. З них 169 санаторіїв, 55 – санаторіїв-профілакторіїв, 12 – пансіонатів з лікуванням, 3 бальнеологічні лікарні, 6 оздоровчих закладів 1-2-денного перебування, 123 санаторно-оздоровчих закладів для дітей та 1279 баз та інших закладів відпочинку. У регіональному розрізі у 2017 році найбільша кількість санаторно-курортних закладів характерна для Одеської, Запорізької, Миколаївської, Херсонської та Дніпропетровської областей (понад 100 закладів). Найменша кількість відповідних закладів зосереджена у Житомирській, Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій та Луганській (до аналізу взяті дані по території підконтрольній Україні) областях. Загалом, за допомогою рекреаційних ресурсів всіх видів, в Україні можуть одночасно оздоровитися майже 48 млн осіб. Рекреаційні ресурси України представлені рівнинними та гірськими рекреаційними ландшафтами, річковими та морськими пляжами, мінеральними водами (понад чотириста джерел), лікувальними грязями (майже сто родовищ). Лікувальні мінеральні води з різним хімічним складом є майже в усіх областях лісостепу. В Україні налічується більше ста розвіданих родовищ лікувальних торфових і мулових грязей, які успішно застосовуються з метою лікування [9].

Центри лікувально-оздоровчого туризму в Україні зосереджені в Львівській (Трускавець, Східниця, Моршин), Івано-Франківській (Черче), Запорізькій (Бердянськ), Донецькій (Маріуполь), Одеській (Хаджибей, Куяльник), Полтавській (Миргород), Закарпатській областях (Поляна, Шаян, Косино) та інше. В країнах Європи лікувально-оздоровчий туризм сконцентрований в Чехії (Карлові Вари, Маріанські Лазні), Угорщині (Будапешт, озеро Балатон, Хевіз), Польщі (Наленчув, Лендек-Здруй), Словаччині (Тренчанске-Теплице, Нові Смоковець, Дубниці), Німеччині (Баден-Баден), Австрії (Бадгастайн), Швейцарії (Баг-Рагац) та інше.

У 2017 році 1,3 млн. осіб перебувало у закладах санаторно-курортної та оздоровчої інфраструктури, з них 566,5 тис. на базах відпочинку.

За період з 2011-2017 рр. чисельність закладів санаторно-

курортної бази скоротилася на 25,8%. При чому скорочення характерне для всіх без винятку закладів, лише з різною долею скорочення. Найбільше скорочення, за досліджуваний період, характерне для санаторіїв-профілакторіїв, а саме, 72%. Друге місце за часткою скорочення посідають пансіонати з лікуванням (40%). Діапазон частки скорочень серед решти закладів санаторно-курортної бази за період з 2011-2017 рр. коливається від 25-20%. Найменше скорочення характерне для санаторіїв, а саме, 16%. На 23% скоротилася кількість місць у відповідних закладах. В розрізі регіонів України негативна динаміка, а саме стрімке скорочення кількості закладів санаторно-курортної бази за досліджуваний період характерний для Луганської та Донецької областей (пов'язано з проведенням антитерористичної операції на території зазначених регіонів), а також Чернівецької, Рівненської, Чернігівської областей та м. Києва (понад 50% скорочення). На території Миколаївської, Івано-Франківської та Херсонської областей спостерігається незначне скорочення чисельності відповідних закладів (менше 10%). А для Запорізької та Одеської областей характерно зростання відповідного показника 24,0% та 14,6% відповідно.

Висновки. Лікувально-оздоровчий туризм є перспективним та користується популярністю серед населення, яке дотримується здорового способу життя і піклується щодо стану свого здоров'я. У наш час розвиваються нові найрізноманітніші курорти та послуги у сфері лікувально-оздоровчого туризму. Аналізуючи сучасний стану санаторно-курортного бази, найбільша їх кількість концентрується у Причорноморському регіоні (де наявні кліматичні та грязьові курортні ресурси). За досліджуваний період, а саме з 2011-2017 рр. зросла чисельність закладів санаторно-курортної бази у Одеській та Запорізькій областях. Крім кліматичних та грязьових курортних ресурсів, в Україні є бальнеологічні, які концентруються в переважній більшості на території Карпатського та Подільського регіонів. Отже, наявну інфраструктурну складову лікувально-оздоровчого туризму варто модернізувати та наповнювати інноваційними послугами.

Рецензент – кандидат географічних наук, доцент Ю.І. Сологуб

Література:

1. SpaBusinessAssociation [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.britishspas.co.uk/spa_guide/definitions.php.
2. Бабкин А.В. Специальные виды туризма: уч. пособ. Ростов-на-Дону : Феникс, 2008. 252 с.
3. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України: навч. посіб. вид. 2-е. К. : Альтерпрес, 2010. 404 с.
4. Ветитнев А.М., Кусков А.С. Лечебный туризм: уч. пособ. М. : Форум, 2010. 592 с.
5. Заваріка Г. М. Курортна справа: навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2015.
6. Коваленко Н. О. Аналіз ринку санаторно-курортних послуг України // Економіка харчової промисловості. Одеса, 2015. Том 7. Вип. 4. С. 21-27.
7. Колективні засоби розміщення в Україні у 2017 році : статистичний збірник / О.О.Кармазін. К.: Державна служба статистики України, 2018. 142 с.
8. Корнус О. Г., Корнус А. А. Перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Сумській області // Туристичні тренди 2017: інновації, бренди, дестинації. Збірник матеріалів Всеукр. науково-практич. конференції, присвяченої 10-річчю кафедри туристичного бізнесу ХТЕІ КНТЕУ / Гол. ред. К.Д. Гутова, ред. колегія Олійник Н.Ю. та ін. Харків: «Цифра-Принт», 2017. С.33-35.
9. Новікова В. І Санаторно-курортна сфера: інфраструктурна складова, стан розвитку в Україні // Географія та туризм : наук. зб. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2011. Вип. 16. С. 93–102.
10. Рутинський М., Петранівський В. Лікувально-оздоровчий туризм: актуальні цілі та сучасні підходи до організації // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. 2012. Вип. 29(1). С. 179-189.
11. Стафійчук В. І. Рекреалогія. Навч. посіб. Київ, 2006. 264 с.
12. Тимець А. Краєзнавство і туризм. М. : Знання, 1999. 120 с.
13. Устименко Л. М. Історитко-суспільні аспекти спеціалізованого туризму // Питання культурології. Зб. наук. праць. 2013. Вип.29. С. 138–146.
14. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: ЦНЛ, 2007. 311 с.

Мельник Л.В., Батыченко С.П.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЛЕЧЕБНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА В РЕГИОНАХ УКРАИНЫ

Раскрыты теоретические вопросы лечебно-оздоровительного туризма. Проанализировано состояние и развитие санаторно-курортной базы, которая является основой лечебно-оздоровительного туризма. Освещены вопросы спроса населения на услуги лечебно-оздоровительного туризма. Исследовано вопросы центров лечебно-оздоровительного туризма в Украине и в странах Европы. Проанализирована динамика численности санаторно-курортных учреждений в регионах Украины за период с 2011-2017 гг.

Ключевые слова: туризм, лечебно-оздоровительный туризм, санаторно-курортные учреждения, регионы Украины, wellness, spa-курорты

Melnyk L., Batychenko S.

SPECIAL FEATURES OF HEALTH-IMPROVING TOURISM DEVELOPMENT IN THE REGIONS OF UKRAINE

The theoretical questions of health-improving tourism are revealed. Health-improving tourism is a type of tourism aimed at restoring health or preventing (preventing) diseases. In recent times, the term «wellness» has become popular, which can be defined as observing a healthy lifestyle aimed at harmonious development of the individual. Wellness centers and wellness-hotels are becoming a place of recreation and at the same time a place of social communication. The state and development of the sanatorium-resort base, which is the basis of medical and health tourism, is analyzed. The issue of demand among the population for health and wellness tourism services is covered. The issue of the centers of health-improving tourism in Ukraine and in the countries of Europe has been investigated. The dynamics of the number of sanatorium and spa establishments in the regions of Ukraine for the period from 2011-2017 is analyzed.

Key words: tourism, health-improving tourism, sanatorium and resort establishments, regions of Ukraine, wellness, spa-resorts.

Надійшла до редакції 14 листопада 2018 р.